

Nr 54.

Ankom till riksdagens kansli den 25 april 1924 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för färdigställande av vissa utav Norrlands Statsarbeten påbörjade arbetsföretag.

(3:e avd.)

Uti en till riksdagen avlåten, den 14 mars 1924 dagtecknad proposition, nr 113, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att för färdigställande av vissa utav Norrlands Statsarbeten påbörjade arbetsföretag må, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordade grunder, användas, intill ett belopp av 1,750,000 kronor, de av 1922 års riksdag för bekämpande av arbetslösheten beviljade reservationsanslagen.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till återopade statsrådsprotokollet.

Vid behandlingen i årets statsverksproposition av frågan om bekämpande av arbetslösheten anförde föredragande departementschefen, efter att hava redogjort för de anslag, som under de två sistförflutna åren härtill anvisats, att arbetslöshetskommissionen icke gjort hemställan om något ytterligare anslag för ändamålet i fråga för budgetåret 1924—1925. Av kommissionen verkställda beräkningar hade sålunda syntts giva vid handen, att kommissionens befintliga tillgångar skulle visa sig tillräckliga för bedrivande av erforderlig nödhjälpsverksamhet under innevarande budgetår samt härutöver lämna en reserv för eventuellt påkallad nödhjälp under budgetåret 1924—1925. Dessutom syntes de förefintliga tillgångarna medgiva, att ett visst belopp användes till färdigställande i öppna marknaden av en del arbetsföretag, som blivit av kommissionen nedlagda i ofullbordat skick, enär de på grund av arbetslöshetens avtagande icke kunnat slutföras såsom nödhjälpsarbeten. Inom kommissionen påginge ock vid tidpunkten för statsverkspropositionens avlåtande utredning av spörsmålet om färdigställande av arbetsföretag, som av nyss angivna orsak blivit nedlagda. Såvitt vid nämnda tidpunkt kunde bedömas, syntes det sålunda departementschefen icke erforderligt att för budgetåret 1924—1925 begära något nytt anslag för

bekämpande av arbetslösheten. Därest mot förmodan utvecklingen på arbetsmarknaden skulle kullkasta de i detta hänseende gjorda beräkningarna, syntes departementschefen erforderlig nödhjälps kunna beredas genom anlåtande av statsverkets fond av rusedrycksmedel, och skulle departementschefen i så fall återkomma till ämnet och underställa Kungl. Maj:t den framställning till riksdagen, som omständigheterna kunde påkalla.

Sedan departementschefen i den nu föreliggande propositionen redogjort dels för det förslag, arbetslöshetskommissionen, efter att hava fullgjort ovanberörda utredning, framlagt, dels för ett av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen avgivet yttrande, dels ock för särskilda av kommissionen i ärendet avgivna skrivelser, har departementschefen anfört följande:

»Lika med statens arbetslöshetskommission anser jag, att billighets- och lämplighetsskäl tala för att åtgärder från statens sida vidtagas för att bringa de nu ifrågakvarande nedlagda arbetsföretagen till fullbordan. Tanken att arbetslöshetskommissionen skulle låta i egen regi färdigställa nämnda företag i den öppna arbetsmarknaden lär icke vara att förorda. Över huvud taget torde det icke vara lämpligt, att arbetslöshetskommissionen samtidigt med sin nödhjälpsverksamhet bedriver arbeten i öppna marknaden, och ett sådant tillvägagångssätt skulle också, såsom kommissionen framhållit, fördröja färdigställandet av de nedlagda arbetsföretagen. Vid sådant förhållande synes den ur alla synpunkter lämpligaste utvägen vara, att slutförandet av de nedlagda arbetsföretagen, på sätt kommissionen föreslagit, överlämnas åt vederbörande uppdragsgivare själva, mot erhållande av statsbidrag, uppgående till viss del av den kostnad, som beräknats vara erforderlig för utförande i öppna marknaden av vad som återstår å respektive arbetsföretag. Jag finner mig således böra biträda kommissionens förslag i detta avseende.

Vad sedermera angår de ifrågasatta *statsbidragens belopp* ansluter jag mig till kommissionens mening, att den i vederbörande kontrakt avtalade fördelningen av kostnaden mellan uppdragsgivaren och Norrlands Statsarbeten i allmänhet bör tillämpas vid bestämmandet av statens bidrag till kostnaderna för respektive arbetsföretags färdigställande. I enlighet härmed lär statsbidraget till ett arbetsföretag i regel böra bestämmas till samma del av den beräknade färdigställningskostnaden, som Norrlands Statsarbeten enligt kontraktet haft att bära av den beräknade kostnaden för hela arbetsföretaget. I undantagsfall, då särskilda omständigheter därtill föranleda, torde emellertid avvikelser från denna regel böra äga rum.

Beträffande *fördelningen av statsbidragen* har arbetslöshetskommissionen föreslagit, att ifrågakvarande fördelning skulle verkställas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. På denna punkt finner jag mig emellertid icke kunna biträda kommissionens förslag, utan vill förorda, att frågor om beviljande av statsbidrag avgöras av Kungl. Maj:t, efter förslag av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

I fråga om *villkoren för erhållande av statsbidrag* kan jag i huvudsak ansluta mig till vad arbetslöshetskommissionen och väg- och vattenbyggnads-

styrelsen härutinnan föreslagit. Såsom villkor för erhållande av statsbidrag torde således böra föreskrivas, att ansökan om sådant bidrag ingives till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vilken det torde böra åligga att granska arbetsplanen och de uppgjorda kostnadsberäkningarna samt därefter med eget yttrande överlämna ansökan till Kungl. Maj:t. Innan statsbidrag beviljas, torde sökanden böra visa, att överenskommelse träffats mellan honom och Norrlands Statsarbeten angående alla mellanhavanden, som beröra det ifrågavarande arbetsföretaget. Därest vid prövning av ansökan förhållandena på arbetsmarknaden undergått en sådan förändring, att vederbörande arbetsföretag finnes böra bibehållas såsom statligt nödhjälpsarbete, synes Kungl. Maj:t böra äga befogenhet att bestämma, att arbetsföretaget skall fullföljas av arbetslöshetskommissionen och att statsbidrag, varom nu är fråga, följaktligen icke skall utgå. I övrigt torde för statsbidragens beviljande och arbetsföretagens utförande i tillämpliga delar böra gälla bestämmelserna i kungörelsen den 27 juni 1914 (nr 320) angående statsbidrag till väganläggningar och vägförbättringar, bro- och hamnbyggnader samt uppreisning av åar och farleder, ävensom föreskrifterna i kungörelsen den 21 oktober 1921 (nr 656) angående statsbidrag till anläggande av enklare vägar.

Arbetslöshetskommissionen har föreslagit, att bland villkoren för åtnjutande av statsbidrag jämväl skulle upptagas bestämmelser om rätt för statliga och kommunala arbetslöshetsorgan att hänvisa arbetslösa till erhållande av arbete vid de med statsbidrag understödda arbetsföretagen, samt om skyldighet för ifrågavarande arbetsföretag att mottaga på detta sätt hänvisade arbetslösa intill viss del av den för vederbörande företag erforderliga arbetsstyrkan. Enligt min mening skulle bestämmelser av denna innebörd vara ägnade att framkalla betydande svårigheter i tillämpningen. Jag vill därför förorda, att de av kommissionen i detta avseende föreslagna bestämmelserna ersättas med ett mera allmänt hållet stadgande av innehåll, att den, som erhåller statsbidrag till färdigställande av ett arbetsföretag, skall vara skyldig att, i den mån så kan ske, bereda arbetslösa personer i orten sysselsättning vid företaget.

Vad härefter angår frågan om *beredande av medel* till de föreslagna statsbidragen tillåter jag mig till en början erinra om, att 1922 års riksdag, i anledning av den på socialdepartementets föredragning avlåtna propositionen, nr 11, för bekämpande av arbetslösheten beviljat *dels* på tilläggsstat för nämnda år reservationsanslag till sammanlagt belopp av 85,000,000 kronor, *dels ock* på extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 ett reservationsanslag å 5,000,000 kronor. De ifrågavarande anslagens ställning per 29 februari 1924 åskådliggöres genom en av arbetslöshetskommissionen den 10 innevarande mars upprättad tablå, vilken torde som bilaga få fogas till detta protokoll. Enligt vad tablåen utvisar, återstod å nämnda anslag den 29 februari 1924 ett odisponerat belopp av 3,342,702 kronor 12 öre. Sagda belopp är, med någon avrundning nedåt, upptaget som första post bland

tillgångarna i den här ovan (sid. 10) intagna översikten över kommissionens beräknade ekonomiska ställning den 29 februari 1924.

Ifrågavarande översikt upptager vidare såsom poster bland kommissionens tillgångar *dels* resterande ersättningar från vägstyrelser, *dels* överskott å Norrlands Statsarbetens verksamhet, *dels* ock beräknade bidrag från kommuner för till statsarbeten hänvisade arbetslösa. Nämnade poster torde icke påkalla någon anmärkning från min sida. Däremot torde jag måhända böra yttra några ord om de två återstående poster, som äro upptagna bland kommissionens tillgångar, nämligen posten »lånefonden» och posten »stenleveranscentralen». Beträffande den förstnämnda av dessa båda poster vill jag erinra om, att ifrågavarande lånefond tillkommit på det sätt, att Kungl. Maj:t genom brev den 2 september 1921 av det å tilläggsstat för nyssnämnda år under femte huvudtiteln uppförda reservationsanslaget å 23,500,000 kronor för bekämpande av arbetslösheten och lindrande av nöd ställt till arbetslöshetskommissionens förfogande ett belopp av högst 1,000,000 kronor, att användas dels till förskotterande av medel för utförande av med statsmedel understödda väganläggningar och vägförbättringar m. m., dels ock till gäldande av belopp, varmed den för dylikt vägföretag beräknade kostnaden kunde komma att överskridas. Av de sålunda till kommissionens förfogande ställda medlen har kommissionen vid olika tillfällen utlämnat lån till vägstyrelser, för att för dem möjliggöra att såsom arbeten i öppna marknaden igångsätta arbetsföretag, till vilka de i sinom tid haft att påräkna statsbidrag genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Medel, som influtit eller komma att inflyta genom återbetalning av dylika lån, torde, i den mån så visar sig erforderligt, böra ställas till arbetslöshetskommissionens förfogande för att användas i kommissionens nödhjälpsverksamhet. Med hänsyn härtill synes det berättigat att inräkna ifrågavarande lånefond bland arbetslöshetskommissionens tillgångar.

Vad angår posten »stenleveranscentralen» utgöres densamma av beräknat överskott å medel, som i och för beredande av arbetstillfällen åt arbetslösa stenarbetare vid särskilda tillfällen anvisats till den jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 2 juni 1916 inrättade stenleveranscentralen. Ifrågavarande överskott torde, om så framdeles bliver erforderligt, med vederbörligt medgivande böra få användas för arbetslöshetskommissionens allmänna verksamhet. Med hänsyn härtill synes överskottet i fråga med rätta kunna upptagas bland kommissionens tillgångar.

Arbetslöshetskommissionen har i sin berörda översikt beräknat sina tillgångar till sammanlagt 8,937,000 kronor. Emellertid vill jag erinra om att Kungl. Maj:t genom brev den 24 februari 1922, för beredande av arbetstillfällen åt arbetslösa genom avverkningar å allmänna skogar inom Norrbottens län, m. m., ställde till domänstyrelsens förfogande ett belopp av högst 1,000,000 kronor, att, efter avdrag av vad som skäligen kunde anses böra tillgodoföras domänfonden såsom ersättning för avverkat virke, återbetalas i den mån medel inflöte för försålda effekter. Det sålunda till domänstyrelsens förfogande ställda beloppet anvisades av anslag, som av riksdagen på

tilläggsstat för år 1922 beviljats för arbetslöshetens bekämpande. I skrivelse den 11 januari 1924 har domänstyrelsen emellertid meddelat, att berörda belopp å en miljon kronor fortfarande vore hos statskontoret inestående samt att styrelsen hyste den förhoppningen, att endast en mindre del av nämnda belopp behövde komma till användning för därmed avsett ändamål. Det synes mig, att den del av ifrågavarande belopp, som icke kommer att av domänstyrelsen tagas i anspråk, lämpligen bör ställas till arbetslöshetskommissionens förfogande. Med hänsyn härtill torde kommissionens tillgångar kunna beräknas till högre belopp än det i merberörda översikt angivna.

Den av arbetslöshetskommissionen upprättade översikten över kommissionens ställning utvisar, att om av kommissionens tillgångar ett belopp av 1,750,000 kronor avses för färdigställande av Norrlands Statsarbetens avbrutna arbetsföretag, en summa av 3,706,000 kronor beräknas stå till förfogande för oförutsedda utgifter under innevarande budgetår och för kommissionens verksamhet under budgetåret 1924—1925. Härtill bör, enligt vad jag nyss framhållit, läggas det belopp, som kan förväntas komma att återstå av de till domänstyrelsens förfogande ställda medlen.

Den sålunda beräknade reserven synes, såvitt i närvarande stund kan bedömas, vara tillräcklig för bedrivande av eventuellt påkallad nödhjälpsverksamhet under nästkommande budgetår. Skulle förhållandena utveckla sig i sådan riktning, att ytterligare medel för nämnda ändamål kunna antagas bli erforderliga, torde jag, i anslutning till vad jag vid behandlingen av årets statsverksproposition härom anført, före innevarande riksdags slut få återkomma till ämnet och underställa Kungl. Maj:t det förslag, som omständigheterna må påkalla. I varje fall torde det icke vara något hinder att, i den utsträckning, arbetslöshetskommissionen förordat, för färdigställande av nu ifrågavarande arbetsföretag använda de reservationsanslag, som av 1922 års riksdag under femte huvudtiteln beviljats för bekämpande av arbetslösheten. Jag finner mig därför böra ansluta mig till vad kommissionen härutinnan föreslagit. För förslagets genomförande erfordras givetvis riksdagens medverkan.»

Vid den prövning, utskottet ägnat Kungl. Maj:ts föreliggande förslag, har utskottet icke kunnat undgå att hysa vissa betänkligheter mot, att anslag för bekämpande av arbetslösheten tagas i anspråk för det ändamål, varom nu är fråga. Med hänsyn till de särskilda skäl, som till stöd för förslaget anförts, har utskottet emellertid icke velat motsätta sig detsamma. Utskottet vill dock härvid hava uttalat, att utskottet därmed icke på något sätt tagit ståndpunkt till frågan, huruvida ytterligare anslag böra för arbetslöshetens bekämpande anvisas av riksdagen för nästkommande budgetår, varom ju ock förslag motionsvis blivit framförda inom riksdagen. Till denna fråga torde utskottet sålunda i sinom tid få återkomma.

Vad beträffar sättet för slutförande av nu ifrågavarande arbetsföretag samt de ifrågasatta statsbidragens belopp, har Kungl. Maj:ts förslag härutinnan icke givit utskottet anledning till erinran, och har utskottet ävenledes i lik-

*Utskottets
yttrande.*

het med departementschefen ansett sig böra förorda, att frågor om beviljande av statsbidrag avgöras av Kungl. Maj:t efter förslag av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, därvid utskottet förutsätter, att prövningen av dessa frågor sker utan onödig omgång och tidsutdräkt.

Mot de av departementschefen föreslagna villkoren för erhållande av statsbidrag har utskottet ej heller haft något att erinra. Utskottet förutsätter dock, att statliga och kommunala arbetslöshetsorgan erhålla rätt att hänvisa arbetslösa till erhållande av arbete vid de med statsbidrag understödda arbetsföretagen samt att skyldighet skall påvila ifrågavarande arbetsföretag att mottaga på detta sätt hänvisade arbetslösa i den utsträckning, som må kunna komma att påfordras och kan — bland annat ur kostnadssynpunkt — befinnas lämpligt. Prövningen av frågor av denna art torde i sista hand böra ankomma på Kungl. Maj:t.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må medgiva att för färdigställande av vissa utav Norrlands Statsarbeten påbörjade arbetsföretag må, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden den 14 mars 1924 förordade grunder, användas, intill ett belopp av 1,750,000 kronor, de av 1922 års riksdag för bekämpande av arbetslösheten beviljade reservationsanslagen.

Stockholm den 25 april 1924.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:
från första kammaren: herrar S. H. Kvarnzelius, A. C. Lindblad, C. J. G. Swartz, O. U. B. Olsson, H. F. Lamm, O. Bergqvist, J. G. Waller, A. R. Rooth, I. Bergman i Tännäs, K. E. Andersson i Eliantorp, F. L. Lindqvist, och S. E. Andersson i Hägelåkra.

från andra kammaren: herrar A. Anderson i Råstock, K. V. Rydén, A. Wiklund, P. Nilsson i Bonarp, C. R. Jansson i Falun, L. J. Carlsson-Frosterud, O. Olsson i Kullenbergstorp, J. Jönsson i Revinge, J. D. Norman, A. Å. Törnkvist i Karlskrona, O. Nilsson i Örebro och J. Olofsson i Digernäs.
